

met de ijzerindustrie) en er zou dus geen aanzienlijke vermeerdering van de internationale handel door plaats hebben, zodat de tropische landen toch weer op hun eigen bodem aangewezen zouden blijven en deze op ernstige wijze zou kunnen verarmen, terwijl de landen der gematigde zones in zeer veel gevallen synthetische producten (b.v. rubber) of plaatsvervangende (bietsuiker, sojabonen) zouden kunnen leveren. „Zou het niet eenvoudiger en wenselijker zijn, de Java-suiker toe te staan de Verenigde Staten binnen te komen, waartegenover deze aan Java industriële eindproducten zouden kunnen leveren, in plaats van te verlangen, dat Java een moderne industrie opbouwt, die tegen de Amerikaanse industrie moet worden beschermd?“, vraagt de schrijver. Tenslotte constateert hij, dat het niet gemakkelijk zal zijn, de levensstandaard der tropische bevolkingen te verhogen als men de aanwijzingen der natuur eerbiedigt, doch dat dit geheel onmogelijk zal zijn, indien men geen rekening houdt met het gevaar dat voor een toenemende bevolking schuilt in ladangbouw en erosie. Misschien is Gourou's eindconclusie, dat in dit geval de warme en vochtige gebieden een geregelde welvaart kunnen genieten en een steeds groter aandeel kunnen hebben in het economisch leven van onze planeet, wel iets te optimistisch.

Het is niet mogelijk, hier in dit bestek op in te gaan, zodat ik volsta met te verwijzen naar het laatste hoofdstuk van mijn artikel over bevolkingsontwikkeling in Z.O. Azië. (T.E.S.G. 1948 en 1949.)

Med. N.O.I.

J. P. v. A.

* * *

Nederland. Economisch en Sociaal.

F. J. H. M. VAN DER VEN: *Economische en sociale opvattingen in Nederland*, 108 blz. De Nederlandse Volkshuishouding tussen twee oorlogen, deel IV. Utrecht/Brussel (Het Spectrum), z.j.

Wie afgaande op de titel zou verwachten, dat dit boekje van Prof. van der Ven een sociologische studie zou bevatten van de evolutie van de bewust en onbewust bij het Nederlandse volk levende opvattingen omtrent sociale en economische aangelegenheden en hun maatschappelijke en culturele achtergrond, komt enigszins bedrogen uit. Het begin lijkt veelbelovend. De eerste zin van het geschrift bevat nl. de mededeling, dat het een verhandeling bevat „over de economische en sociale opvattingen, die leefden in de Nederlandse gemeenschap en bij de overheid“, terwijl iets verder op er de nadruk op werd gelegd, dat hetgeen bij de overheid leeft geenszins als in alle opzichten representatief voor de opvattingen van de gemeenschap mag worden beschouwd. Op de volgende bladzijde echter, als nader wordt aangegeven wat de schrijver onder de opvattingen van de gemeenschap wil verstaan, komt de teleurstelling voor de sociologisch georiënteerde lezer. Na te hebben geconstateerd, dat de Nederlandse gemeenschap geen eenheid in dit opzicht vormt, maar in verschillende groepen uiteenvalt, volgt de opmerking: „Men doet o.i. goed zich althans er bij neer te leggen, dat men bezwaarlijk verder kan speuren dan de denkbeelden, aangehangen door de groepsleiding, die geacht wordt de groep te representeren“ (cursivering van mij). Het is duidelijk, dat met deze opmerking Van der Ven reeds een grote afstand neemt van een sociologisch onderzoek naar de economische en sociale opvattingen van het Nederlandse volk. De ideeën immers, die door de leiding van de groepen, die zich op dit gebied plegen te uiten, publiek worden gemaakt, zijn niet meer de opvattingen, zoals deze werkelijk onder het volk leven. Op zijn hoogst zijn het deze opvattingen in een gecorrigeerde gepolitoerde, geschematiseerde, in een kader van algemene principes ingepaste of ingeperste vorm. Niet zelden hebben de uitingen der leiding niet anders dan de negatieve in-

stemming van degenen, die ze vertegenwoordigt en soms zelfs die in feite niet eens. Dat de schrijver dit zelf ook wel in ziet, blijkt b.v. uit een passage op blz. 87, waar hij van een bepaalde opvatting schrijft: „een oordeel, dat — wanneer men niet uitsluitend naar de inzichten van de bestuurders, maar ook naar die van de bestuurdenden vraagt — waarschijnlijk niet geheel stand houdt“.

Waar de schrijver naar toe wil blijkt duidelijk, wanneer hij zich afvraagt welke groepen dan in het bijzonder moeten worden onderzocht om tot een inzicht te komen omtrent de in de Nederlandse gemeenschap levende opvattingen en hij meent deze in de eerste plaats te kunnen vinden bij de z.g.n. standsorganisaties, de verenigingen van werkgevers en de vakorganisaties dus en verder bij politieke partijen, prominente persoonlijkheden, etc. Hef gaat de schrijver in feite niet — en de rest van het boekje bewijst dit dan ook — om de bij het volk levende opvattingen over sociale en economische aangelegenheden, doch om de ontwikkeling van de opvattingen omtrent de sociale politiek, de wijze, waarop deze opvattingen zijn geformuleerd, de strijd tussen de verschillende opvattingen en de wijze waarop en de mate waarin ze hun neerslag vonden in de sociale en economische wetgeving. Wat Van der Ven ons geeft, is een gespecialiseerd stuk recente politieke geschiedenis en niet een stuk sociografie of sociologisch georiënteerde geschiedenis, zoals de titel zou doen verwachten. Wanneer men dit eenmaal heeft aanvaard, dan valt in dit boekje veel te waarderen. Van der Ven beheerst zijn stof volkomen. Uit talloze prae-adviezen, partij- en vakbondsjaarboekjes, memories van toelichting en antwoord, Kamerverslagen etc. heeft hij zijn materiaal geput en hij heeft het op duidelijke en overzichtelijke wijze gerangschikt. Een aspect van ons politieke leven, dat meer en meer van overheersende betekenis is geworden, is hier op uitstekende wijze belicht.

Toch blijft de teleurstelling om hetgeen de titel belooft en het boek niet geeft. Niet alleen, omdat het uit wetenschappelijk oogpunt zo bijzonder interessant zou zijn geweest een goed inzicht te hebben in hetgeen ons volk in economisch en sociaal opzicht in deze jaren heeft gedacht en gevoeld en waarom het dit heeft gedaan. Ook in praktisch opzicht zou een grondige studie in dit opzicht van grote betekenis zijn. Door het gehele geschrift loopt als een rode draad de gedachte van de ontwikkeling in de richting van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie, hetgeen, gezien de persoon van de schrijver, niet behoeft te verbazen. Alles wijst er op, dat wij thans op het punt staan om deze publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie tot een realiteit te maken. We mogen aannemen, dat zo langzamerhand deze aangelegenheid politiek en juridisch voldoende is voorbereid. Maar is men daarmee klaar? Mag men er werkelijk op vertrouwen, dat men met deze zo diep ingrijpende maatregel ons volk een dienst bewijst? De kwestie of uit zuiver technisch-economisch opzicht gezien deze bedrijfsorganisatie nuttig of belemmerend zal werken hier buiten beschouwing latend, is het vooral van belang te weten of ze aan de in ons volk levende verlangens tegemoet zal komen, of ze past in de sociale structuur van — en de sociaal-psychologische verhoudingen in ons volk, of ze een werkelijk levend orgaan zal worden. Naar ik meen heeft niemand nog op deze vragen een gefundeerd en wetenschappelijk verantwoord antwoord gegeven. Wat wil de arbeider nu werkelijk, wat kwelt hem in zijn verhouding tot de werkgever, wat is zijn economisch en sociaal wereldbeeld, wat verlangt hij van de toekomst? In hoeverre kan en wil de werkgever zijn houding veranderen en in hoeverre heeft hij dit reeds werkelijk gedaan? In hoeverre kunnen ondernemer en arbeider in verband hiermee in de bedrijfsorganisatie werkelijk samenwerken en in hoeverre zullen zij bewust of onbewust deze samenwerking saboteren en deze doen mislukken? Zal hier een nieuwe vorm van samenwerken gevonden worden, die werkelijk zal gaan leven, of zal het een dood en

van boven opgelegd ding blijven, dat slechts een verlengstuk zal zijn van de ambtelijke bureaucratie.

Het is eenvoudig struisvogelpolitiek, wanneer men aanneemt, dat men op partijvergaderingen, vakbondcongressen, Kamervergaderingen etc. op deze vragen een werkelijk antwoord krijgt. De volkomen mislukking — althans tot nu toe — van de nationalisaties in Engeland, gezien vanuit het oogpunt van de bevreemding van de gevoelens en verlangens van de arbeiders, laat zien, hoe weinig vaak, ondanks alle streven naar democratie, de door de leiding der organisaties jarenlang gepropageerde eisen en de wijze waarop deze worden uitgewerkt, in overeenstemming zijn met hetgeen werkelijk bij de grote massa leeft. Slechts objectief sociologisch onderzoek zou hier tot een zo goed mogelijk inzicht kunnen leiden en het is feitelijk onverantwoord, dat straks de wet op de bedrijfsorganisaties van stapel loopt, zonder dat een dergelijk onderzoek is gedaan. Een studie van de ontwikkeling in dit opzicht in de periode 1920-1940, binnen het kader van deze reeks, zou natuurlijk het vraagstuk niet hebben opgelost, doch deze zou een belangrijke bijdrage hebben kunnen vormen tot de benadering van het probleem.

E. W. Hofstee.

* *

Noord-Brabant. Werkgelegenheid
ECONOMISCH-TECHNOLOGISCH INSTITUUT VOOR
NOORD-BRABANT. Recente aspecten van het werkge-
legenheidsvraagstuk in Noord-Brabant. Tilburg, Mei 1949.
 In dit rapport is een poging gedaan een analyse te geven van het huidige werkgelegenheidsvraagstuk in Noord-Brabant, een analyse welke slechts ten dele bevredigt. Dit is zowel een gevolg van het feit, dat de uitkomst vrijwel van te voren vast staat (nl. regionale industrialisatie om het geboorteoverschot plaatselijk te binden), als wel van het ontbreken van iedere poging de arbeidsmarkt-vraagstukken in Noord-Brabant binnen nationaal verband te zien. Wel wordt een vergelijking gemaakt met geheel Nederland, doch niet alleen dat deze vergelijking ontoereikend is, doch ook dat hierbij niet ten volle profijt wordt getrokken van het voorhanden cijfermateriaal. Het rapport concludeert op grond van vergelijking der werkloosheidscijfers, dat de werkloosheid in N. Brabant toeneemt, en dat deze relatief groter is dan die van het Rijk. Tegen een vergelijking alleen op grond van werkloosheidscijfers bestaan bij de huidige ontwikkeling der arbeidsmarkt ernstige bezwaren. Men dient niet alleen het werkloze (en plaatsbare!) aanbod in de vergelijking te betrekken, doch eveneens de vraag naar arbeidskrachten. Dit is vooral nodig, waar de situatie op de arbeids-
 Overzicht der mannelijke arbeidsmarkt eind Maart 1949.

Provincies of groepen van provincies	Plaatsbare werklozen en D.U.W. arbeiders in % van het Rijk	Saldo aanbod plaatsbare werklozen en D.U.W. arbeiders en werkgeversaanvragen in % van het Rijk	Als kolom 3 exclusief vraag naar en aanbod van mijnwerkers	Aandeel der totale mannelijke bevolking in die van het Rijk
Groningen, Friesland en Drente	31,6	+ 69,5	+ 62,1	12,6
Overijssel	5,-	- 1,5	- 1,3	6,7
Gelderland	9,4	+ 9,8	+ 8,6	10,8
Utrecht	2,7	+ 1,5	+ 1,3	5,6
N.- en Z.-Holland	27,5	+ 4,6	+ 4,1	41,4
Zeeland	2,5	+ 4,1	+ 3,6	2,7
Noord-Brabant	16,8	+ 26,8	+ 23,8	12,4
Limburg	4,5	- 11,8	+ 0,4	7,2
het Rijk	100,-	100,-	100,-	99,4

markt regionaal zo sterk uiteenloopt. Zou een dergelijke vergelijking zijn gemaakt, zoals dit bij wijze van voorbeeld is gedaan in bijgaande tabel, dan zou een deel der conclusie waartoe het rapport komt krachtiger worden onderstreept

De cijfers der kolommen 3 en 4 geven een beter inzicht in het „werkgelegenheidsvraagstuk” dan de cijfers van kolom 2. Duidelijk blijkt, dat de werkloosheid in Brabant groter is dan men op grond van de bevolkingscijfers zou mogen verwachten. De toestand in de drie noordelijke provincies is evenwel aanmerkelijk ernstiger.

Van belang is verder op te merken, dat b.v. in de Randstad Holland het overschot aan arbeidskrachten uitermate gering is, daar in dit deel van ons land de vraag naar arbeidskrachten nog steeds zeer belangrijk is, zij het dan, dat deze langzaam maar zeker afneemt.

Wanneer de samenstellers van dit rapport een dergelijke analyse hadden uitgevoerd zouden de conclusies een minder eenzijdig karakter hebben gekregen. Het valt nl. op, dat in het rapport de betekenis der geografische mobiliteit — behalve dan bij de in het rapport weinig gewaardeerde pendelbeweging — voorbij wordt gezien. Er zijn in beginsel in ons land zeker mogelijkheden tot geografische verplaatsing van arbeidskrachten aanwezig: bovengenoemde cijfers wijzen in deze richting.

Het opvangen der provinciale geboorte-overschotten — en hier zullen de opvattingen der rapporteurs en de recensent wel uiteenlopen — is niet alleen een provinciaal, doch ook een nationaal vraagstuk. Het is aan ernstige twijfel onderhevig of het wel juist is, dat de huidige werkzaamheid van het E.T.I. voornamelijk wordt bepaald door twee doelstellingen. De eerste is het stimuleren van de werkgelegenheid in Noord-Brabant overeenkomstig de groei der beroepsbevolking. De tweede propageert een bepaalde geografische spreiding der werkgelegenheid binnen de provincie zelf. Met deze beperkte doelstellingen worden de belangen der Brabantse bevolking slechts ten dele gediend. De eerste doelstelling moge een begrijpelijk en toe te juichen ideaal zijn, een ieder die enig realisme bezit zal weten, dat het onjuist is op de volledige verwezenlijking van deze doelstelling te speculeren. Belangrijk is en blijft, vooral binnen een overzichtelijk land als het onze, juist de geografische mobiliteit op te voeren. Gelet op de sterke regionale verschillen onzer nationale arbeidsmarkt, zou de mobiliteit vooral voor de Brabantse arbeidsmarkt- en geboorte-overschotten in de toekomst, en ook thans, wel eens van groot belang kunnen zijn.

In dit verband valt het op, dat ook de mogelijkheid van emigratie (men denke aan het nabijgelegen België en Frankrijk) klaarblijkelijk buiten de gedachtenfeer van het E.T.I. valt. Het ware te wensen, dat het E.T.I. de remmingen van de Brabantse bevolking tegen de verplaatsing naar elders eens nauwkeurig analyseert, zodat het in de toekomst mogelijk zal worden de migratie zodanig te doen verlopen, dat de gevreesde sociale, morele en religieuze nadelen kunnen worden opgevangen.

Tenslotte nog enkele kleinere opmerkingen:

Waarom is de trek der Belgische arbeidskrachten naar onze Brabantse industrie buiten beschouwing gebleven? Een onderzoek ware hier toch op zijn plaats, waarom de in Brabant aanwezige overschotten niet de plaatsen konden innemen van deze Belgische arbeidskrachten, die van in Brabant aanwezige arbeidsoverschotten niet in de plaatsen konden treden van deze Belgische arbeidskrachten, die van verre worden aangevoerd.

Een balans van de Brabantse arbeidsvoorziening zou in dit opzicht een verhelderend inzicht kunnen geven.

Ook zou het juist voor beide zuidelijke provincies van belang zijn na te gaan of een deel van 't Brabantse overschot niet te werk kan worden gesteld in de Limburgse mijnen. Het is en blijft een bedenkelijke anomalie, dat ten behoeve van de ondergrondse arbeid in de mijnen buiten-